

**POLITINIS MOTERŲ
DALYVAVIMAS PAŽANGAI:
NUO ANALIZĖS IKI VEIKSMO**

**10 POLITINIŲ PARTIJŲ RINKIMŲ Į
SEIMĄ 2020 M. PROGRAMŲ ANALIZĖ
LYČIŲ LYGYBĖS ASPEKTU**

Dr. Giedrė Purvaneckienė

LIETUVOS MOTERŲ
LOBISTINĖ ORGANIZACIJA

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

ĮVADAS

Nėra abejonių, kad moterų atstovavimas politiniame lygmenyje Lietuvoje per mažas. 2020 m. į Seimą buvo išrinkta 27%, o 2023 m. į savivaldybių tarybas – 33% moterų. Europos Lyčių lygybės instituto duomenimis pagal moterų politinę galią Lietuva užima 13 vietą tarp 27 Europos Sąjungos narių (Gender Equality Index, 2023). Tas pasiekta dėl buvusios Ministrų kabineto sudėties, kai moterų dalis labai nežymiai viršijo ES vidurkį. Tačiau tiek parlamente, tiek savivaldybių tarybose moterų dalis yra žemiau ES vidurkio. Todėl pagrindinis projekto tikslas – padidinti moterų politinį atstovavimą. Bet kaip tą padaryti?

2022 m. tyrimo duomenimis (Jurėnienė, Purvaneckienė, 2023) tik 3,5% moterų (4,4% vyrų) politika yra labai svarbi gyvenimo sritis. Tik 34% moterų (53% vyrų) domisi politika. Kad moterys turėtų daugiau dalyvauti politikoje, galvoja 28% moterų (10% vyrų), kad moterys iš viso neturėtų dalyvauti politikoje, galvoja 10% moterų ir 19% vyrų. Beveik pusę moterų (42%) ir vyrų (47%) tenkina esama padėtis.

Matome, kad moterų ir vyrų nuomonės skiriasi, ir pagal tai, kad daugiau moterų nei vyrų galvoja, kad politikoje turėtų būti daugiau moterų, galime daryti prielaidą, kad pagrindinės moterų rinkėjos turėtų būti moterys. Kaip jas labiau sudominti politika ir rinkimais? Gal moterys nemato joms svarbių klausimų politinėje darbotvarkėje? O gal moterys joms rūpimus klausimus nelaiko politiniais, nes partijos jiems neskiria pakankamo dėmesio? Gal nesutampa moterų ir partijų nuomonė kokie klausimai rinkimuose svarbūs?

Todėl tyrime buvo nagrinėtos 10 partijų trumposios ir ilgosios rinkimų į Seimą 2020 m. programos pagal 12 moterims rūpimų temų. 12 problemų buvo atrinktos pagal moterų nevyriausybinų organizacijų veikimo tematiką. Pirmiausia atlikta nacionalinė reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa apie šių problemų sprendimo svarbą jiems asmeniškai. Toliau problemos rikiuojamos pagal tai, kaip gyventojai atsakė į klausimą, ar šių problemų sprendimas jiems labai svarbus:

- Žmogaus teisių užtikrinimas
- Smurtas artimoje aplinkoje
- Kova su prekyba žmonėmis, prostitucijos teisinio reguliavimo keitimas
- Vienodas atlyginimas už vienodą darbą moterims ir vyrams

- Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas
- Lyčių lygybė - vienodos galimybės moterims ir vyrams visose gyvenimo srityse
- Europos Tarybos Konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime
- Vaiko priežiūros atostogų dalijimasis tarp tėvų
- Reprodukcinė sveikata – abortų klausimas, pagalbiniis apvaisinimas
- Lytinis ugdymas švietimo įstaigose
- Didesnis moterų dalyvavimas politikoje ir valdyme
- Partnerystės įstatymo priėmimas

Lietuvos gyventojų buvo prašoma įvertinti, ar šios problemos jiems labai svarbios, svarbios, nesvarbios ar visiškai nesvarbios, o taip pat pasakyti, ar partijų pozicija šių problemų sprendimo atžvilgiu nulems ar turės įtakos jų balsavimo pasirinkimui rinkimuose.

Toliau buvo analizuojamo trumposios ir ilgosios 2020 m. rinkimų į Seimą 10 partijų programos pagal šias 12 probleminių temų. Buvo žiūrima, ar partijos siūlo šių problemų sprendimus.

Lietuvos gyventojų požiūris į su lyčių (ne)lygybe susijusius klausimus rinkimų į Seimą 2020 m. klausimus rinkimų programose

Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa buvo atlikta 2023 metų birželio 14 – 29 dienomis pagal su užsakovu suderintą klausimyną apklausą atliko Lietuvos – Didžiosios Britanijos rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanija „Baltijos tyrimai“. Tyrimo metu buvo apklausta 1020 galinčių dalyvauti rinkimuose Lietuvos gyventojų (18 metų ir vyresnių). Šio apklausos išvados taikomos 18 metų ir vyresniems Lietuvos gyventojams. Tyrimas buvo atliekamas individualių interviu būdu. Šios populiacijos amžiaus ribos pasirinktos atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybėse taikomą gyventojų nuomonių tyrimų praktiką (ESOMAR) bei norint lyginti tyrimo duomenis su anksčiau darytomis apklausomis šia tema. Respondentai gyventojų apklausai buvo atrenkami taikant daugiapakopę stratifikuotą atsitiktinę atranką.

Tyrimo apribojimai: yra kelios socialinės grupės, nepatenkančios į šio tyrimo atranką: esantys laisvės atėmimo įstaigose, gydymo įstaigų stacionaruose asmenys bei asmenys, neturintys gyvenamosios vietos. Apklausa vyko 2023 m. birželio 14 – 29 d., 110 atrankos taškų (30 miestas ir 49 kaimai).

Apklaustųjų demografinė ir socialinė charakteristika

	Respondentai:	Procentai:
Lytis:		
Vyrai	464	45%
Moterys	557	55%
Amžius:		
18 - 29 m.	156	15%
30 - 49 m.	335	33%
50 m. ir vyresni	529	52%
Tautybė:		
Lietuviai	889	87%
Rusai	50	5%
Lenkai	66	6%
Kitos tautybės	15	2%
Šeimos pajamos:		
Iki 1000 eurų	277	27%
1001 – 1800 eurų	249	24%
Virš 1800 eurų	238	24%
Nežino, neatsakė	255	25%
Išsilavinimas:		
universitetinis aukštasis (magistro laipsnis / mokslų dakt.)	56	6%
universitetinis aukštasis (bakalauro laipsnis)	108	11%
neuniversitetinis aukštasis (kolegija)	99	10%
aukštesnysis (technikumas)	207	20%
profesinis	299	29%
vidurinis	197	19%
pagrindinis, nebaigtas vidurinis, pradinis	52	5%
Gyvenvietės tipas:		
Didmiesčiai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys)	429	42%
Kiti miestai	266	26%
Kaimai, miesteliai iki 2000 gyventojų	325	32%
Apskritis:		
Alytaus apskritis	49	4.8%
Kauno apskritis	200	19.6%
Klaipėdos apskritis	111	10.9%
Marijampolės apskritis	57	5.6%
Panevėžio apskritis	73	7.1%
Šiaulių apskritis	92	9.0%
Tauragės apskritis	37	3.7%
Telšių apskritis	51	5.0%
Utenos apskritis	56	5.5%
Vilniaus apskritis	294	28.8%

1 lentelė.

Tyrimo rezultatų analizė

Buvo parinkta 12 temų, susijusių su lyčių lygybę ir moterų padėtimi visuomenėje, ir Lietuvos gyventojų klausama, ar šių problemų sprendimas jiems labai svarbus, svarbus, nesvarbus, ar visiškai nesvarbus. Analizėje žiūrėjome du požymius – kurios problemos svarbios, t.y. sumavome atsakymus „labai svarbi“ ir „svarbi“. Taip pat atskirai išskyrėme požymį „labai svarbi“. Paaiškėjo, kad svarbos eiliškumas beveik sutampa (2 lentelė). Mes neklausėme, kaip turėtų būti šios problemos sprendžiamos, todėl, pavyzdžiui, tarp atsakiusių, kad lyčių lygybė labai svarbi ar svarbi, gali būti tiek lyčių lygybės šalininkai, tiek priešininkai.

Problemų vertinimas labai svarbiomis ir svarbiomis

Vieta	Problema	Labai svarbi, %	Labai svarbi + svarbi, %
1.	Žmogaus teisių užtikrinimas	50,0	95,1
2.	Smurtas artimoje aplinkoje	41,5	89,7
3./4.	Kova su prekyba žmonėmis, prostitucijos teisinio reguliavimo keitimas	38,0	86,2
4./3.	Vienodas atlyginimas už vienodą darbą moterims ir vyrams	31,1	87,0
5.	Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas	29,4	83,7
6./7.	Lyčių lygybė - vienodos galimybės moterims ir vyrams visose gyvenimo srityse	26,5	76,5
7./6.	Europos Tarybos Konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime	26,2	78,7
8.	Vaiko priežiūros atostogų dalijimasis tarp tėvų	22,4	71,1
9./10.	Reprodukcinė sveikata – abortų klausimas, pagalbinis apvaisinimas	19,2	63,4
10./9.	Lytinis ugdymas švietimo įstaigose	19,1	69,8
11.	Didesnis moterų dalyvavimas politikoje ir valdyme	18,1	56,3
12.	Partnerystės įstatymo priėmimas	9,2	34,6

2 lentelė

Iš mūsų vertinimui pateiktų problemų Lietuvos gyventojams nesvarbi tik viena – partnerystės įstatymo priėmimas. Net didesnis moterų dalyvavimas politikoje ir valdyme daugiau kaip pusei gyventojų (56,3%) atrodo svarbus, nors kiti tyrimai parodė, kad jie nepasigenda moterų politikoje ir valdyme (Jurėnienė, Purvaneckienė, 2023).

Svarbiausia iš išvardytų problemų – žmogaus teisių užtikrinimas. Ji svarbi beveik visiems – 95,1% gyventojų, o pusei – labai svarbi. Antroje vietoje pagal svarbą – smurtas artimoje aplinkoje, šios problemos sprendimas svarbus beveik 90% gyventojų, o labai svarbus 41,5%. Toliau pagal svarbą išsirikiavo 3 problemos, kurios svarbios daugiau kaip 80% gyventojų: kova su prekyba žmonėmis, prostitucijos teisinio reguliavimo keitimas, vienodas atlyginimas už vienodą darbą moterims ir vyrams bei šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas. Dar 3 problemų sprendimas svarbus daugiau kaip 70% gyventojų: lyčių lygybė - vienodos galimybės moterims ir vyrams visose gyvenimo srityse, Europos Tarybos Konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime ir vaiko priežiūros atostogų dalijimasis tarp tėvų. Daugiau kaip 60% gyventojų svarbi reprodukcinė sveikata – abortų klausimas, pagalbini apvaisinimas bei lytinis ugdymas mokyklose.

Čia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 78,7% Lietuvos žmonių svarbus Europos Tarybos Konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime.

Žinoma, ne visoms gyventojų grupėms minėtų problemų sprendimas vienodai svarbus. Visų pirma, smarkiai skiriasi visų 12 problemų sprendimo svarba moterims ir vyrams. Daugumos problemų sprendimą labai svarbiu įvardijo apie 10 proc. daugiau moterų nei vyrų. Didžiausias skirtumas vertinant labai svarbiu vienodų atlyginimų už vienodą darbą moterims ir vyrams problemos sprendimą: net 22,4 % daugiau moterų nei vyrų.

Apibendrintai galima pasakyti, kad visų šių problemų sprendimas svarbesnis moterims bei jaunesniems respondentams, kitose grupėse skirtingų problemų sprendimas vertinamas įvairiau. Panagrinėsime, kurių grupių atstovų didžiausi procentai įvertino tiriamas problemas labai svarbiomis. Žmogaus teisių užtikrinimo problemos sprendimas svarbiausias didmiesčių gyventojams ir įgijusiems aukštąjį išsilavinimą asmenims. Smurto artimoje problemos sprendimas labai svarbus daugiau kaip 40% daugumos grupių atstovams, bet daugiausiai jų tarp moterų. Kova su prekyba žmonėmis, prostitucijos teisinio reguliavimo keitimas labai svarbus daugiau kaip 40% moterų, nebaigto vidurinio ir aukštojo išsilavinimo bei besimokantiems asmenims. Vienodas atlyginimas už vienodą darbą svarbiausias nebaigto vidurinio išsilavinimo atstovams bei moterims. Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas svarbiausias moterims bei aukščiausių pajamų grupės atstovams. Lyčių lygybė – vienodos galimybės moterims ir vyrams visose gyvenimo srityse – labai

svarbios maždaug trečdaliui moterų, jauniausių, besimokančių respondentų bei bedarbių ir namų šeimininkių. Europos Tarybos Konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime labai svarbus taip pat apie trečdaliui moterų, jauniausių, besimokančių, nebaigto vidurinio bei kaimo gyventojų atstovams. Vaiko priežiūros atostogų dalijimasis tarp tėvų - apie trečdaliui jauniausių, besimokančių respondentų. Reprodukcinė sveikata – abortų klausimas, pagalbinis apvaisinimas labiausiai rūpi daugiau kaip ketvirtadaliui jauniausių ir įgijusių aukštąjį išsilavinimą, respondentų, lytinis ugdymas švietimo įstaigose – daugiau kaip ketvirtadaliui jauniausių respondentų bei įmonių, įstaigų vadovų. Didesnis moterų dalyvavimas politikoje ir valdyme – beveik ketvirtadaliui jauniausių respondentų ir darbininkų bei ūkininkų atstovų. Partnerystės įstatymo priėmimas – mažiausiai svarbus iš visų išvardytų problemų, tačiau jis labai svarbus apie 17% jauniausių, nebaigto vidurinio išsilavinimo atstovų.

Matėme, kad 11 iš 12 įvardytų problemų svarbios daugumai Lietuvos gyventojų, pažvelkime, ar jų atspindėjimas partijų programose gali nulemti rinkėjų elgesį. Paklausus respondentų ar partijos pozicija anksčiau išvardytais klausimais lemia jų balsavimo pasirinkimus, respondentai atsakė taip:

Labai svarbi – tai lems mano pasirinkimą	- 15,6%
Svarbi, bet yra ir kitų svarbių klausimų	- 40,6%
Nelabai svarbi, bet atkreipsiu į tai dėmesį	- 22,7%
Visiškai nesvarbi	- 10,2%

Matome, kad partijų pozicija mūsų pasirinktais klausimais visiškai nesvarbi tik 10,2% Lietuvos gyventojų, o nulems pasirinkimą už ką balsuoti 15,6%. Bet kokiu atveju renkantis partiją, už kurią balsuoti, jos pozicija šios problemos atžvilgiu yra svarbios daugiau kaip pusei (56,2%) Lietuvos gyventojų. Be abejo, moterims (18,4%) ši pozicija dažniau nulems balsavimą nei vyrams (12,2%). Taip pat ji svarbesnė lietuviams nei kitų tautybių atstovams, vyresniems, mažiau uždirbantiems, kaimo žmonėms, dirbantiems valstybiniame sektoriuje. Įdomu, bet šis apsisprendimas mažai priklauso nuo žmonių politinių pažiūrų, laikantiems save kairiųjų ar dešiniųjų pažiūrų šie klausimai kiek svarbesni, nei laikantiems save centristinių pažiūrų.

Ar partijos įtraukia šių problemų sprendimo pasiūlymus į savo rinkimų programas? Ir kuo remiasi partijos, spręsdamos, kokie klausimai turi atsispindėti jų rinkimų programose. Kuo remiasi, nuspręsdamos, kokių problemų sprendimas rinkėjams svarbus, o kokių – ne? Šio tyrimo pagrindu

rekomenduotumėm partijoms savo programose išreikšti savo poziciją moterims rūpimų problemų atžvilgiu.

Politinių partijų atranka

Partijas tyrimui atrinkti galima keliais principais: pagal jų įtaką politiniam gyvenimui, pagal gautų mandatų skaičių Seime ar pagal daugiausiai gautų balsų daugiamandatėje apygardoje skaičių. Apie didžiausią politinį svorį galima spręsti pagal partijų finansavimo paskirstymą. Tačiau tai apima ir rinkimų savivaldybėse rezultatus, kurie mažai susiję su rinkimų programomis į Seimą. Šie trys sąrašai mažai skiriasi. Vienas iš skirtumų - vietoje Seimo rinkimuose dalyvavusios Lietuvos socialdemokratų darbo partijos partijų finansavimo sąrašė jos paveldėtoja – Regionų partija, o taip pat nuo Lietuvos valstiečių ir žaliųjų atskilusi ir naujai susiformavusi partija Demokratų sąjunga „Vardan Lietuvos“. Tačiau kai kalbame apie politinių partijų programų įtaką rinkimams, reikia remtis Seimo rinkimų rezultatais. Buvo apsispręsta atrinkti partijas pagal gautų balsų daugiamandatėje apygardoje skaičių, kadangi su partijos programinėmis nuostatomis susijęs būtent balsavimas daugiamandatėje apygardoje. Tokiu atveju į atrinktų partijų sąrašą pateko Nacionalinis susivienijimas, nes gavo daugiau rinkėjų balsų, o nepateko partija „Laisvė ir teisingumas“, kuri nors gavo vieną mandatą, tačiau surinko mažiau balsų. Toliau pateikiami partijų finansavimo paskirstymas, gautų mandatų skaičius ir gautų daugiamandatėje apygardoje balsų skaičius Seimo rinkimuose (3 – 5 lentelės).

Partijų finansavimo paskirstymas 2023 m. I ketvirtis

Nr.	Partija	Suma, EUR
1	Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai	812 334
2	Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga	518 822
3	Lietuvos socialdemokratų partija	399 258
4	Liberalų sąjūdis	239 233
5	Darbo partija	226 673
6	Demokratų sąjunga „Vardan Lietuvos“	176 000
7	Laisvės partija	149 122
8	Lietuvos lenkų rinkimų akcija – krikščioniškų šeimų sąjunga	147 621
9	Lietuvos regionų partija	98 962
10	Partija „Laisvė ir teisingumas“	81 078
11	Tautos ir teisingumo sąjunga (centristai, tautininkai)	77 040

3 lentelė

(Šaltinis: <https://www.vrk.lt/naujienos/-/content/10180/2/paskirstytos-2023-metu-i-pusmecio-valstybes-dotacijos-politinems-partijoms>)

2020 m. Seimo rinkimų rezultatai (pagal mandatų skaičių ir gautų balsų skaičių)

Nr.	Partija	Gautų balsų skaičius	Mandatų daugiamandatėje skaičius	Mandatų vienmandatėje skaičius	Bendras mandatų skaičius
1	Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai	292 124	23	27	50
2	Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga	204 791	16	16	32
3	Lietuvos socialdemokratų partija	108 694	8	5	13
4	Liberalų sąjūdis	79 775	6	7	13
5	Laisvės partija	107 093	8	3	11
6	Darbo partija	110 773	9	1	10
7	Lietuvos lenkų rinkimų akcija–krikščioniškų šeimų sąjunga	56 386		3	3
8	Lietuvos socialdemokratų darbo partija	37 197		3	3
9	Partija „Laisvė ir teisingumas“	23 355		1	1
10	Tautos ir teisingumo sąjunga (centristai, tautininkai)	26 769		0	0
	Lietuvos žaliųjų partija	19 303		1	1
	Išsikėlė patys			4	4
	Nacionalinis susivienijimas	25 098		0	0
			70	71	141

4 lentelė

Šaltiniai: <https://rinkimai.maps.lt/rinkimai2020/seimas/>; https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=27605

Taigi, atrinktos tyrimui partijos yra šios:

1. Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai (TS-LKD)
2. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (LVŽS)
3. Darbo partija (DP)
4. Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP)
5. Laisvės partija (LP)
6. Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (LRLS)
7. Lietuvos lenkų rinkimų akcija – krikščioniškų šeimų sąjunga (LLRA-KŠS)
8. Lietuvos socialdemokratų darbo partija (LSDDP)
9. Tautos ir teisingumo sąjunga (centristai, tautininkai) (CP-T)
10. Nacionalinis susivienijimas (NS)

Trumpųjų rinkimų į Seimą 2020 m. partijų programų analizė

Pirmiausia išnagrinėkime trumpąsias programas, kadangi didžiausia tikimybė, kad rinkėjai gali su jomis susipažinti, juo labiau, kad VRK jas buvo išleidusi spausdintu leidiniu. Nagrinėsime tų problemų, apie kurias klausėme Lietuvos gyventojų nuomonės požiūriu – ar programose yra bent paminėti tų problemų sprendimai. Reikia pasakyti, kad nė vienoje iš nagrinėjamų programų nėra žodžio „moteris“ arba išsireiškimo „lyčių lygybė“, tai pat neminimos ir vaiko priežiūros atostogos. Iš visų 12 problemų tiesiogiai minimos tik žmogaus teisės, netiesiogiai – kalbama apie visų žmonių lygybę, paramą šeimai, kuri galėtų būti ir susijusi su šeimos ir darbo pareigų derinimu. Viena partija duoda suprasti, kad priešintųsi partnerystės įstatymo priėmimui. 5 lentelėje pateikiamos citatos, susijusios su minėtais klausimais.

Susijusios su 12 problemų citatos iš partijų trumpųjų rinkimų programų

Partija	Lygybė	Žmogaus teisės	Šeima
TS-LKD			...galimybių šeimai paketas...
LVŽS	...puoselėti tradicines vertybes...		Šūkis „Tau. Šeimai, Lietuvai“ ...plėsti paslaugų šeimai spektrą“
DP			Skatinsime... šeimos verslą
LSDP			Vaikų skurdas (vaiko pinigai iki 100 EUR, 2 nemokamos savaitės stovyklose, iki 5 kl. – nemokamas maitinimas). Steigs naujus darželius, kad būtų aprūpinti visi pageidaujantys. Šeimoms kompensuos dalį pirmojo būsto paskolos palūkanų/dalį pradinės įmokos
LP		Be skrupulų kovosime už vienodas žmogaus teises visiems	Sudarysime galimybę vienalytėms poroms įteisinti savo šeimos santykius
LRLS		...auginsime pagarbą žmogaus teisėms ir žmonių pažiūrų įvairovei	
LLRA-KŠS	Šūkis „Už tradicines šeimos vertybes!“		Ginti...šeimą, gyvybę...“ Užtikrinsime šeimų kiekvieno žmogaus gerovę: ...120 EUR kas mėnesį kiekvienam vaikui, daugiau šeimos kortelės lengvatų ir paslaugų... Esame... vaikus auginančių... žmonių pusėje
LSDDP	-	-	-
CP-T	Stabdyti genderizmo propagandą		Jokių vienalyčių „šeimų“ ir įvaikinimų jose

			Stiprinti šeimas ir skatinti gimstamumą
NS	Reali visų piliečių lygybė įstatymui	<i>Užkardyti menkai integruotų ir nelojalių piliečių ugdymą</i>	<i>Panaikinti vaikus atiminėjančias tarnybas</i> Skirstant lėšas pirmenybė ... šeimos ūkiams

5 lentelė

Pastaba: pasviruoju šriftu pateiktos citatos, išreiškiančias priešiškas lyčių lygybei ar žmogaus teisėms nuostatas.

Išnagrinėjus trumpąsias politinių partijų rinkimų į Seimą 2020 m. programas, matome, kad nė vienos partijos trumpojoje programoje klausimai, kurie rūpi moterims ir dėl ko kovoja moterų nevyriausybinių organizacijų, praktiškai neliečiami. Tai – ne prioritetas. Dauguma teiginių, susijusių su minėtais klausimais – neutralūs – nepasakys, ar toks problemų sprendimas skatina lyčių lygybę, ar, atvirkščiai, yra nukreiptas prieš ją. Tačiau yra aiškiai išreikštų priešiškų lyčių lygybei ar žmogaus teisėms teiginių.

Ką mums sako tos programos atskirais klausimais?

Lyčių lygybė nepaminėta nė vienoje programoje. Nacionalinio susivienijimo programoje deklaruojama reali visų piliečių lygybė įstatymui, tačiau daryti išvadą, kad minėtas teiginys apima ir lyčių lygybę, būtų per drąsu. Dvi partijos išreiškia antifeministinę poziciją. Tiesiogiai – Centro partija – Tautininkai – žada stabdyti „genderizmo“ propagandą. Moksliniu požiūriu – „genderizmas“ yra antifeministų išgalvotas terminas, jiems reiškiantis kažkokias įsivaizduojamas ideologines sroves, kurių iš tikrųjų nėra. Terminas „gender“ naudojamas filosofinėje, sociologinėje ir kt. mokslinėje literatūroje, jis atėjo iš šių sričių feminizmo krypčių, todėl galima suprasti, kad pasisakantys prieš „genderizmą“, pasisako prieš feminizmą, o tuo pačiu ir lyčių lygybę. Netiesiogiai prieš lyčių lygybę pasisako ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga bei Lietuvos lenkų rinkimų akcija - krikščioniškų šeimų sąjunga. LVŽS žada ginti tradicines vertybes, todėl negalima garantuoti, kad šis pasakymas nukreiptas prieš lyčių lygybę. Tačiau nagrinėjant moksliniu požiūriu visuomenės raidą, tradicinėje visuomenėje lyčių lygybei vietos nebuvo. LLRA-KŠC savo šūkyje aiškiai pasisako už tradicines šeimos vertybes, čia jau nekyla klausimų dėl lyčių lygybės – tradicinėje šeimoje lyčių lygybės nėra.

Apie **žmogaus teisių** gynimą tiesiogiai pasisakoma dviejų partijų – Laisvės partijos ir Lietuvos respublikos liberalų sąjūdžio – programose. Tuo tarpu Nacionalinio susivienijimo teiginys „užkardyti menkai integruotų ir nelojalių piliečių ugdymą“, nors ir sunkiai suprantamas, tačiau

aiškiai prieštaraujantis žmogaus teisių principams, kaip ir pažadas mokyti tik valstybine kalba visose mokyklose (*mano pabraukta*).

Partnerystės įstatymo priėmimą žada viena partija – LP, bet kalba tik apie vienalytes poras.

Daugumoje programų (išskyrus Laisvės partiją ir Lietuvos socialdemokratų darbo partiją) kalbama apie šeimą. Ar tie pažadai padėtų **gerinti darbo ir šeimos derinimą** - sunku pasakyti, bet kai kuriuos būtų galima netiesiogiai susieti su darbo ir šeimos derinimu. Tiesiogiai su tuo susijęs Lietuvos socialdemokratų partijos pažadai steigti naujus vaikų darželius, kad būtų aprūpinti visi pageidaujantys, apmokėti visiems vaikams 2 savaites stovyklose ir nemokamai maitinti vaikus iki 5 klasės.

Galima būtų numanyti, kad Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų siūlomas „galimybių šeimai paketas“ galėtų apimti ir šeimos ir darbo derinimą, taip pat kaip ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų pažadas plėsti paslaugų šeimai spektrą. Kelios partijos mini pagalbą šeimai, tačiau įtarti, kad ten slepiasi šeimos ir darbo derinimo ar vaiko priežiūros atostogų pasidalijimo klausimai – sunkiai tikėtina. Lietuvos lenkų rinkimų akcijos – krikščioniškų šeimų sąjungos pažadas ginti šeimą, gyvybę yra greičiau priešiškas lyčių lygybei ir galimai reprodukcinėms teisėms. O dviejų partijų – centro partijos – tautininkų ir Nacionalinio susivienijimo – pasiūlymai aiškiai reakcingi: „Jokių vienalyčių „šeimų“ ir įvaikinimo jose“ (CP-T) ir „Panaikinti vaikus atiminėjančias tarnybas“ (NS).

Panagrinėkime siūlomus problemų sprendimus pagal partijas:

TS-LKD – tik vienoje vietoje siūlo „galimybių paketą šeimai“, ką tai reiškia iš šios programos nesužinosi.

LVŽS – šūkyje minima šeima ir tekste žadama plėsti paslaugų šeimai spektrą, tačiau kaip – tekste nėra. Galima tik spėlioti, kad jei tai būtų vaikų darželių, slaugos namų bei paslaugų, tai atlieptų daugelio moterų lūkesčius, tačiau pažadas puoselėti tradicines vertybes verčia tuo suabejoti.

DP – praktiškai šių klausimų neliečia, tik siūlo plėtoti šeimos verslą, kuris dažniausiai lyčių lygybės neskatina, o įtvirtina vyro dominavimą.

LSDP – žada steigti naujus vaikų darželius ir jais pilnai aprūpinti visus pageidaujančius, tai tiesiogiai susiję su šeimos ir darbo derinimu, prie to prisideda ir 2 nemokamos savaitės stovyklose bei vaikų iki 5 klasės nemokamas maitinimas.

LP – žada be skrupulų kovoti už žmogaus teises (tikėtina, kad ir už lyčių lygybę) ir sudaryti galimybes vienalytėms poroms įteisinti savo santykius (matyt, turimas omenyje partnerystės įstatymas).

LRLS žada auginti pagarbą žmogaus teisėms, tikėtina, kad ir lyčių lygybei.

LLRA-KŠS pasisako už tradicinę šeimą, jos vertybes, tai nors ir žada šeimai daugiau paslaugų, jos vargu ar būtų susijusios su šeimos ir darbo derinimu bei vaiko priežiūros atostogų dalijimusi.

LSDDP – net neužsimena nė apie vieną iš mūsų iškeltų problemų sprendimą, matyt, tai nepatenka tarp jos prioritetų.

CP-T – sprendžiant pagal trumpąją rinkimų programą, tai pati reakcingiausia partija. Ji tiesiogiai pasisako prieš vienalytes šeimas (tai ir partnerystės įstatymą) bei beveik tiesiogiai prieš lyčių lygybę.

NS – nors viltingai galėtų nuteikti reali visų piliečių lygybė prieš įstatymą, bet tuoj pat tas paneigiama teiginiu „užkardyti menkai integruotų ir nelojalių piliečių ugdymą“.

Išanalizavus 10 partijų trumpąsias rinkimų į Seimą 2020 m. programas, galima padaryti šias išvadas:

1. Politinėms partijoms problemos, dėl kurių sprendimo kovoja moterų organizacijos, neatrodo prioritetais pateikti rinkėjams, jos jų beveik neįtraukia į savo trumpąsias programas.
2. Pagal trumpąsias programas negalima tiksliai suprasti, kokia partijos pozicija moteris dominančiais klausimais.
3. Iš mūsų 12 pasirinktų problemų tik apie vieną – žmogaus teises – tiesiogiai pasisako dvi partijos – LP ir LRLS.
4. Viena partija (CP-T) tiesiogiai bet negatyviai pasisako dėl partnerystės įstatymo ir netiesiogiai prieš lyčių lygybę.

5. Tik vienos partijos (LSDP) tiesiogiai minimos priemonės šeimos ir darbo suderinimo gerinimui, nors pats išsireiškimas nenaudojamas.
6. Iš 12 pasirinktų problemų tik dėl 3 galima rasti tiesioginę partijų poziciją, ir dėl 1 – netiesioginę.
7. Nė viena partija nemini žodžių moteris, lyčių lygybė, vaiko priežiūros atostogos, prostitucija ar prekyba žmonėmis, vienodas atlyginimas už vienodą darbą, smurtas artimoje aplinkoje ar Stambulo konvencija, reprodukcinė sveikata, lytinis ugdymas, didesnis moterų dalyvavimas politikoje ir valdyme.

Apibendrinimas apie partijas:

Rinkėjams, ir ypač rinkėjoms, kuriems labai svarbūs ar svarbūs klausimai, kurių lauke dirba moterų nevyriausybinių organizacijų, pagal trumpąsias partijų programas labai sunkiai galėtų pasirinkti partiją, už kurią norėtų balsuoti. Lengviau būtų pasirinkti antifeministiškai nusiteikusiems rinkėjams, tokias idėjas aiškiai išreiškia Centro partija – tautininkai. Ji tikėtų ir prieš žmogaus teises nusistačiusiems rinkėjams, kurie galėtų dar atkreipti dėmesį į Nacionalinį susivienijimą. Puoselėjantiems tradicinės vertybės reikėtų įdėmiau pasidomėti Lietuvos lenkų rinkimų akcijos – krikščioniškų šeimų sąjungos ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos ilgosiomis programomis. Tie, kam moterims aktualios problemos visai nerūpi, turėtų skaityti Darbo partijos ir Lietuvos socialdemokratų darbo partijos ilgąsias programas. Kam labai svarbios šeimos ir darbo derinimo problemos, turėtų atkreipti dėmesį į Lietuvos socialdemokratų partijos programą. Kam prioritetas – žmogaus teisės – Laisvės partijos ir Lietuvos liberalų sąjungos programos. Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai po trumpos programos perskaitymo išlieka „tamsiuoju arkliuku“. Todėl norint išsiaiškinti tikslią partijų poziciją rūpimais klausimais, reikia nagrinėti jų ilgąsias programas.

Partijų rinkimų į Seimą programų analizė

Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai

Pilnoje rinkimų programoje Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai plačiai aptaria tik vieną iš dvylikos problemų sprendimų – *šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimą*. Tam programoje skirta nemažai vietos. Visų pirma, žadama užtikrinti „visiems vaikams prieinamą kokybišką ikimokyklinį ugdymą“, taip pat sudaryti daugiau galimybių vaikams auginantiems tėvams grįžti į darbo rinką – plėsti ankstyvojo ugdymo įstaigų tinklą vaikams nuo vienerių iki trejų metų.

Derinant darbo ir šeimos įsipareigojimus, taip pat žada siūlyti, kad tėvams, auginantiems vieną 12 metų ir vyresnį vaiką, būtų suteikiama galimybė pasinaudoti mamadieniais ir tėvadieniais, ieškoti galimybių tartis su darbdaviais, kad būtų sudarytos lankstesnės darbo sąlygos vienišiams ar neįgalius vaikus auginantiems tėvams, žada siūlyti mobiliadienius – galimybę tėvams per mėnesį vieną dieną dirbti nuotoliniu būdu (jei tai leidžia darbo pobūdis), kad būtų pavyktų daugiau laiko praleisti su vaikais. Taip pat siūlomos priemonės šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimui, jei šeimos augina neįgalius vaikus ar patiria skurdą.

Kitų moterims rūpimų klausimų TS-LKD savo programoje neliečia. Nors šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo pažadai skamba pažangiai, vis dėlto rinkėjams pagal tai nuspręsti, į kokią visuomenę – modernią ar tradicinę orientuojasi ši partija. Juo labiau, kad manifeste deklaruojama šeimos samprata skamba tradiciškai: „...ypatingą dėmesį skiriame pirminei bendruomenei – šeimai. Mes ją suvokiame kaip vyro ir moters kuriamą santuoką, taip pat iš motinystės bei tėvystės kylančią bendruomenę, kuri amžiais buvo visuomenės tvarumo ir gyvybingumo pamatas.“ Tiesa, po to teigiama, kad gerbia „asmenų laisvę sudaryti kitokias sąjungas“, bet tas dėl to dar nebūtų galima partijos priskirti prie pažangių.

Sunku pasakyti, ar TS-LKD sąmoningai neaptaria vertybiškai probleminių klausimų, ar laiko juos nepakankamai svarbiais, kad pateiktų savo poziciją rinkėjams.

Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos programa

2020 m. rinkimams LVŽS rinkėjams draugiškos programos nepateikė. Pateikė trumpąją programą, o vietoj pilnos rinkimų programos pateikė tik preambulę bei tris strateginius planus: 2021 – 2030 m. nacionalinės pažangos planą, ateities ekonomikos DNR planą bei Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021 – 2030 m. Neturime iliuzijų, kad rinkėjai skaitytų strateginius planus, todėl jų nenagrinėsime, apsiribosime preambule, kurioje daugiausiai vietos skiriama buvusio valdymo laikotarpio pasiekimams. Preambulėje nei apie lyčių lygybę, nei apie kitas iš mūsų išskirtų 12 problemų net neužsimenama.

2021 – 2030 m nacionaliniame pažangos plane kalbama apie darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą, todėl *lyčių lygybės* klausimas negali apeitas, nes yra vienas iš horizontaliųjų prioritetų. Čia valstiečiai ir žalieji pripažįsta, kad „Lietuvos lyčių lygybės indeksas taip pat yra vienas žemiausių tarp ES valstybių, ir esame vienintelė šalis, kurioje nuo 2005 m. šioje srityje nėra

pažangos. Nors vyrų ir moterų užimtumo rodikliai panašūs, aukštas moterų išsilavinimo lygis, tačiau vis dar nepakanka dėmesio tokioms sritims kaip didelė buitės ir vaikų priežiūros našta moterims, vaikų priežiūros įstaigų prieinamumas, *darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimas, lyčių pusiausvyrą politikoje, lyčių stereotipų paplitimas, smurto artimoje aplinkoje mastas, moterų ir vyrų atlyginimų ir pensijų skirtumai*. Įgyvendinant Plano pažangos uždavinius, numatoma spręsti šias problemas ir siekiama pagal lyčių lygybės indeksą 2030 m. pakilti į 15 vietą tarp ES valstybių narių.“

- Horizontalaus principo „Lygios galimybės visiems“ pažangos rodiklis – Lyčių lygybės indeksas padidės nuo 23 vietos ES (2019) iki 20 (2025) ir iki 25 (2030).

Antrajame strateginiame tikslu – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį - turėtų atsispindėti uždaviniai aukščiau išskeltiems tikslams pasiekti. Tačiau kalbėdami apie konkrečius uždavinius, juos LVŽS pateikia labai apibendrintus: „Sukurti tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką, kuri leistų tinkamai atlikti šeimos funkcijas ir drauge aktyviau ir sėkmingiau įsitraukti į darbo rinką, stiprinti moterų ir vyrų lygias galimybes, skatinti gimstamumą, užtikrinti ir palaikyti šeimų ir vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamas paslaugas“. Kaip konkrečiai tą planuotą padaryti, LVŽS nepasako. Ir tarp antrojo strateginio tikslo rodiklių lyčių lygybės rodiklio nebelieka. Toliau priede pateikiamas Nacionalinio pažangos plano tikslų, uždavinių ir poveikio rodiklių sąrašas galime rasti 3 rodiklius, susijusius su lyčių lygybe:

- Vaikų nuo 3 m. iki privalomo ugdymo amžiaus, dalyvaujančių ikimokyklinio ugdymo programoje, skaičius padidės nuo 88,9% (2018) iki 90% (2025) ir iki 95% (2030);
- Sumažės gyventojų, kurie blogai arba labai blogai vertina darbo laiko suderinamumą su įsipareigojimais šeimai ar kitais įsipareigojimais galimybes, dalis nuo 18,2% (2015) iki 13,2% (2025) ir iki 8,2 % (2030);
- Sumažės moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis nuo 13,3%(2019) iki 10% (2025) ir iki 7% (2030).

Prie aukštojo mokslo vystymo dar minimas vienas rodiklis pagal lytį:

- Studijuojančių STEM srityse asmenų dalis, palyginti su visais studentais, tarp jų – moterų dalis padidės nuo 26,6% (2018) iki 30% (2025) ir iki 35 (2030).

- Mokinių, dalyvaujančių STEAM kryptų neformaliojo vaikų švietimo programose, dalis: berniukų / mergaičių santykis nuo 61/39 (2018 – 2019) iki 55/45 (2025) ir iki 50/50 (2030)

Tačiau, kaip jau minėta, niekur neparašyta, kaip tie rodikliai bus pasiekti. Susidaro įspūdis, kad jie surašyti tik todėl, kad tokie ES reikalavimai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad viename iš LVŽS dokumentų – Nacionalinėje pažangos programoje 2021-2030, pristatytoje rinkimų programos dalimi, išvardytos 5 iš 12 mūsų pasirinktų su moterimis susijusių problemų: lyčių lygybė, smurtas artimoje aplinkoje, vienodi moterų ir vyrų atlyginimai, šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas ir didesnis moterų dalyvavimas („lyčių balansas“) politikoje. Yra net trys rodikliai, kurie numato žymų pagerėjimą lyčių lygybės srityje – lyčių lygybės, šeimos ir darbo derinimo ir moterų ir vyrų atlyginimų srityse. Tik apie vieną iš jų galima bent iš dalies numanyti, kaip tas bus padaryta – padaugės vaikų iki 3 m. dalyvaujančių ikimokyklinėje programoje, skaičius, tai matyt, bus įkurtos naujos ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Kaip kiti tikslai bus pasiekti, programoje nėra pasakyta. Todėl galima teigti, kad visų šių problemų paminėjimas ir rodikliai yra formalūs, atitinkantys ES statistinių rodiklių standartus.

Darbo partijos rinkimų programa

Darbo partija savo rinkimų programoje tiesiogiai ir gana plačiai nušviečia dvi iš mūsų pasirinktų problemų: *žmogaus teises ir lygias moterų ir vyrų galimybes*. Taip pat skiriamas dėmesys *šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimui*. Minimos kovos su prekyba žmonėmis, smurto artimoje aplinkoje problemos. Taip pat galima įžiūrėti netiesioginį ryšį su *atlyginimų nelygybės* problema, kadangi minimas didesnis moterų skurdas.

Apie *žmogaus teises* kalbama teisės ir teisėtvarkos skyriuje, kuriame pabrėžiamas pažadas „Žmogaus teisių apsauga bus kertiniu principu tobulinat institucijų veiklą“. Toliau žadama – stiprinti žmogaus teisių apsaugą ikiteisminio tyrimo procese, plėtoti žmogaus teisių tarptautinę politiką ir jos įgyvendinimą, sprendžiant ekonomines, kultūrines, socialines, kovos su terorizmu ir tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu problemas;

Tame pačiame skyriuje žadama aktyviai dalyvauti kovoje su, *prekyba žmonėmis* ir siekti, kad prekybos žmonėmis aukos būtų išvaduotos iš užsienio kalėjimų. Tačiau kalbant apie prekybą žmonėmis, trūksta prostitucijos akcento.

Lyčių lygybė įtraukiama į bendrą lygių galimybių politiką, kurios žadama nuosekliai laikytis ir siekti, „kad šalyje niekas nebūtų diskriminuojamas dėl amžiaus, lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, pilietybės, socialinės padėties, tikėjimo, negalios, šeiminių padėties, priklausomybės politinėms partijoms ar visuomeninėms organizacijoms“.

Atskirai žadama sudaryti lygias moterų ir vyrų galimybes visavertiškai gyventi visuomenėje, mažinti lyčių nelygybės problemas (*smurtas artimoje aplinkoje*, prastesnė vyrų sveikata, *didesnis moterų skurdas* ir kt. problemos). Reikia atkreipti dėmesį, kad ši partija taip pat priskiria smurtą artimoje aplinkoje prie lyčių nelygybės problemų. Apie didesnį moterų skurdą neišsiplečiama, bet galėtume spėti, kad jis apima ir *atlyginimų nelygybę*. Taip pat žadama siekti lanksčių *darbo ir šeimos derinimo* paslaugų, sudarant vienodas galimybes moterims ir vyrams būti aktyviems darbo rinkoje, o taip pat siekti vystyti vaikų nestereotipinį ugdymą nuo ankstyvojo amžiaus, prisidedant prie lygiaverčio moterų ir vyrų pareigų pasiskirstymo namuose. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad partija parodo suvokimą, kad šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo sėkmė tiesiogiai priklauso nuo pareigų namuose pasiskirstymo tarp moterų ir vyrų.

Taigi, Darbo partijos rinkimų į Seimą 2020m. programa tiesiogiai paliečia 5 problemas iš 12, dar viena paliečiama netiesiogiai.

Lietuvos socialdemokratų partijos programa

Lietuvos socialdemokratų partijos rinkimų į Seimą 2020 m. programoje tiesiogiai ar netiesiogiai minimos beveik visos 12 probleminių sričių. Kai kurios plačiai aprašytos, kai kurios – tik paminėtos. Todėl nagrinėsime kiekvieną problemą atskirai pagal jų svarbą rinkėjams:

Žmogaus teisių užtikrinimas. Žmogaus teisių užtikrinimas tiesiogiai minimas kovos su neįgaliųjų diskriminacija kontekste, tarptautinėje politikoje, užsienio politikoje. Netiesiogiai apie žmogaus teises kalbama lyčių lygybės, LGBT teisių srityje, žadama remti esamas iniciatyvas lygybės ir įvairovės srityje bei skatinti jų plėtrą, įtraukiant tiek nevyriausybinių sektorių, tiek verslą, tiek prisiimant atsakomybę praktiškai įgyvendinti lygių galimybių užtikrinimo priemones valstybiniame sektoriuje, įskaitant diskriminacijos matavimo instrumentų tobulinimą ir jų taikymo plėtrą.

Smurtui artimoje aplinkoje programoje skiriamas reikiamas dėmesys, ir ši problema bei jos sprendimo būdai nušviečiami su išmanymu. Pažymima, kad „Karantino metu išaugo smurto prieš moteris bei smurto artimoje aplinkoje lygis (padvigubėjo nužudymų skaičius)...“. Pateikiamos

veiksmų kryptys smurtui lyties pagrindu mažinimui: „Vykdami prevenciją, peržiūrėsime mokymo programų ir mokomosios medžiagą pasitelkdami lyčių lygybės ekspertus; plėtosime socialines kampanijas, įgalinančias moteris atpažinti smurto lyties pagrindu formas bei žinoti apie pagalbos galimybes; didinsime visuomenės sąmoningumą apie įvairias smurto formas ir formuosime nulinę toleranciją bet kokiam smurtui; vykdysime pareigūnų, medikų bei kitų specialistų mokymus tobulinant jų kompetencijas atpažinti smurtą; palaikysime partnerystę su žiniasklaida įveikiant tradiciją kaltinti smurto aukas. Skirsime adekvačias lėšas institucijoms, kurios atsako už pagalbą smurto aukoms (šiandien jos pajėgios suteikti pagalbą kas penktai aukai – per metus fiksuojama gerokai virš 50 tūkst. pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje, pagalba suteikiama virš 10 tūkst. aukų). COVID-19 karantino metu pradėtas reguliarius policijos ir specializuotos kompleksinės pagalbos centrų bendradarbiavimas bei nepradėtų ikiteisminių tyrimų atvejų peržiūra turi būti tęsiami“.

Kova su prekyba žmonėmis, prostitucijos teisinio reguliavimo keitimas. Kovoiant su prekyba žmonėmis ir žmonių išnaudojimu, programoje žadama sustiprinti migracijos politiką, prekybą žmonėmis įtraukti kaip pavojų į nacionalinio saugumo koncepciją. Apie prostituciją programoje nekalbama.

Tiesiogiai apie vienodą atlyginimą už vienodą darbą moterims ir vyrams nekalbama, tik kalbama apie mažesnius moterų finansinius išteklius, padidėjusią skurdo riziką po karantino pandemijos metu. Tačiau tas nesiejama su mažesniu moterų uždarbiu.

Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas minimas keletą kartų. Konstatuojama kad nepakankamos galimybės derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, ir kad jos ypač pablogėjo karantino metu, užsidarius ikimokyklinio ugdymo įstaigoms bei mokykloms. Sąlygas gerinti žadama įvairių lyčių lygybės politikų pagalba. Kalbėdama apie demografinės situacijos gerinimą, LSDP žada išplėtotą vaikų lopšelių-darželių tinklą bei lankstų darbo grafiką ir nuotolinį darbą, kas taip pat prisideda prie šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo.

Lyčių lygybė – vienodos galimybės moterims ir vyrams visose gyvenimo srityse plačiausiai aprašoma problema, ji aprašoma kaip skėtinė, po kuria telpa daugelis kitų problemų: ir moterų skurdas, ir šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas, ir reprodukcinė sveikata. Remiamasi EIGE skaičiuojamu lyčių lygybės indeksu, ir žadama pažanga visose jo sudėtinėse dalyse. Žadama iš esmės įvertinti esamų politinių priemonių lyčių lygybės srityje efektyvumą ir parengti siūlymus dėl

jų tobulinimo, kad per ketverius metus Lietuvos lyčių lygybės indeksas nuolat augtų. Taip pat žadama mažinti lyčių atotrūkį įvairiose studijų srityse, diegti motyvacijos priemonės, kurios skatintų atsisakyti ribojančių lyčių stereotipų ir suteiktų galimybę praplėsti profesinio pasirinkimo galimybes. Be to, žadama stiprinti lyčių lygybę skatinančią įstatymų bazę. Kurti lyčių stereotipų neatgaminančią švietimo ir mokslo sistemą. Įtvirtinti lyčių lygybės požiūriu draugišką valstybės biudžeto formavimą: skatinti lyčių požiūriu lygiavertį finansavimą meno, mokslo ir sporto ir kitose viešojo gyvenimo srityse.

Europos Tarybos Konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime – ši problema susijusi su smurtu artimoje aplinkoje, ir LSDP savo programoje, kalbėdama apie smurto lyties pagrindu mažinimą. Pirmu punktu žada ratifikuoti šią konvenciją.

Apie *vaiko priežiūros atostogų dalijimąsi tarp tėvų* kalbama apie priemonių mažinti lyčių atotrūkį: „Įteisinsime neperleidžiamas dalį vaiko priežiūros atostogų abiem tėvams ir taikysime aktyvias, darbo rinkos poreikiais, o ne lyčių stereotipais grįstas, grąžinimo į darbo rinką priemones.“

Reprodukcinė sveikata – abortų klausimas, pagalbini apvaisinimas. LSDP programoje tam skiriama daug dėmesio. Sveikatos srityje kalbama apie reprodukcinės sveikatos ir teisių apsaugą. Nuo gąsdinimais ir ribojimais grįstos praktikos žadama pereiti prie modernios, mokslu ir tarptautine gerąja praktika paremtos reprodukcinės sveikatos politikos. Žadama atsižvelgti į žemą kontracetinių priemonių prieinamumą ir sutvarkyti kontracetikų kompensavimo mechanizmą rizikos grupėms. Papildomą dėmesį žada skirti atskirties grupių moterų reprodukcinės sveikatos gerinimui. Tiesiogiai apie abortus nekalbama, bet moderni reprodukcinės sveikatos politika suponuoja abortų legalumą. Be to, žadama sukurti reprodukcinės sveikatos įstatyminę bazę įtvirtinti įstatymais moterų reprodukcinės teises, bei skirti reikiamą pagalbą nevaisingoms šeimoms, įskaitant iš dalies ar visišką dirbtinio apvaisinimo finansavimą.

Lytinio ugdymo švietimo įstaigose kokybę žadama gerinti, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje paauglių nėštumo rodikliai yra vieni aukščiausių tarp ES šalių.

Didesnis moterų dalyvavimas politikoje ir valdyme programoje tiesiogiai neminimas, bet būtų galima daryti prielaidą, kad ir šioje srityje turėtų būti dirbama, kadangi žadama imtis

priemonių lyčių lygybės indeksui padidinti. O jo reikšmė tiesiogiai susijusi su moterų dalyvavimu politikoje ir valdyme.

Partnerystės įstatymo priėmimas mažiausiai svarbi problema rinkėjams. Ji svarbi arba labai svarbi mažiau kaip pusei jų. Bet kokių atveju LSDP programoje žadama šį įstatymą priimti, bet kažkodėl jis siejamas tik su LGBT asmenų teisėmis.

Laisvės partijos rinkimų programa

Laisvės partijos rinkimų programa nėra itin draugiška rinkėjui, kadangi yra labai ilga, vargu ar rinkėjams užtenka kantrybės viską perskaityti. Bet, iš kitos pusės, ji draugiška mūsų iškeltoms problemoms.

Visa programa persmelkta *žmogaus teisių* principais. Žmogaus teisės programoje minimos net 42 kartus. Žmogaus teises žadama įtraukti į pagrindinę darbotvarkę, jomis grįsti sveikatos apsaugą bei aplinkosaugą. Aukštajame moksle žadama ne tik remtis žmogaus teisėmis, bet ir jas skleisti Lietuvoje besimokantiems kitų šalių studentams. Atkreipdama dėmesį į tai, kad daug vaikų nieko nežino apie žmogaus teises, žada kurti švietimo programas moksleiviams apie žmogaus teises, smurtą, priklausomybes, socialinių įgūdžių ugdymo programas. LP žada užtikrinti LGBT, translyčių asmenų, tautinių bei kitų mažumų teises. Akcentuojamos žmogaus teisės sveikatos srityje, ypač reprodukcinės ir psichikos sveikatos teisės. Žadama sukurti specialias programas neįgaliųjų, įkalintųjų asmenų teisėms ginti. Vadovautis žmogaus teisių principais žadama karo tarnyboje bei tarptautinėje politikoje.

LP skelbia nulinę netoleranciją bet kokioms smurtui, ir daug dėmesio savo programoje skiria *smurtui artimoje aplinkoje* ir smurtui lyties pagrindu. LP žada siekti, kad būtų plečiama ir vystoma aukoms būtina praktinė, teisinė ir psichologinė pagalba, įgalinanti nutraukti smurtinius santykius, įgyvendinti pirmąją nacionalinę pagalbos seksualinės prievartos aukoms programą krizių centruose, teikti nemokamą anoniminę pagalbą nukentėjusiems asmenims, didinti visuomenės supratingumą apie psichologinį, ekonominį, seksualinį smurtą ir jo pasekmes, inicijuoti edukacines programas bei pagalbos įsidarbinant paslaugą, kuri padėtų smurtą patyrusioms moterims tapti ekonomiškai nepriklausomomis.

Apie prekybą žmonėmis LP savo programoje nekalba, bet nemažai dėmesio skiria įstatymų, susijusių su *prostitucija*, reguliavimui. LP žada panaikinti administracinę atsakomybę už vertimąsi prostitucija ir siūlyti atskirame teisės akte bei programiniame dokumente įtvirtinti psichologinės,

socialinės, praktinės ir kitokios reikalingos pagalbos sistemą, padedančią asmenims lengviau išėiti iš prostitucijos ir integruotis į visuomenę. Toliau LP siūlo prostituciją legalizuoti. Jeigu administracinės atsakomybės panaikinimas visiškai sutampa su moterų organizacijų reikalavimais, tai legalizavimas – priešingai. Moterų organizacijos siekia didesnių bausmių prostitucijos klientams.

Moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumus LP priskiria svarbiausioms lyčių nelygybės problemoms, pateikia pasiūlymus, kaip jį mažinti, sudarant geresnes galimybes moterims siekti karjeros ir išsilaikyti darbo rinkoje. Čia kartu kalbama ir apie *šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo* priemones, ir apie *neperleidžiamas vaiko priežiūros atostogas*. Visuomenės švietimo programomis bei neperleidžiamu vaiko priežiūros laikotarpiu žada skatinti vyrus dažniau eiti vaiko priežiūros atostogų. Taip pat žadama skatinti darbdavius sudaryti kuo lankstesnes darbo sąlygas vaikus auginantiems darbuotojams, įsteigti tikslines, nuo pajamų lygio priklausančias vaiko priežiūros paslaugų subsidijas dirbantiems, mažesnes pajamas gaunantiems, ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantiems tėvams.

Laikydama *lyčių lygybę* pamatine visuomenės vertybe, LP žada siekti integruoti horizontaliųjų lyčių lygybės principą į visas viešosios politikos sritis. Be jau minėto moterų ir vyrų atlyginimų atotrūkio mažinimo, žadama taikyti kompleksines poveikio priemones ir siekti *didesnio moterų dalyvavimo politiniame, socialiniame ir kultūriniame šalies gyvenime*. Pasitelkdama švietimo, sąmoningumo didinimo ir karjeros konsultavimo priemones, LP žada mažinti profesinę lyčių segregaciją darbo rinkoje ir aukštajame moksle, dindinti moterų atstovimą STEM srityse, o vyrų – EHW (švietimo, sveikatos ir gerovės) srityse. Pasitelkdama lyties dimensiją, taip pat žada spręsti vyrų emocinės sveikatos, savižudybių rizikos ir trumpesnės gyvenimo trukmės problemas.

Kaip vieną iš priemonių kovoti su smurtu prieš moteris, LP žada ratifikuoti *Stambulo konvenciją (ET Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo)*.

Kaip jau minėta aukščiau, *neperleidžiamu vaiko priežiūros atostogų* laikotarpiu LP žada skatinti vyrus dažniau eiti vaiko priežiūros atostogų.

Laikantis žmogaus teisių sveikatos srityje, LP žada užtikrinti *reprodukcinės teisės* bei reprodukcinę sveikatą, principingai ginti moters teisę į nėštumo nutraukimą ir žada priešintis bet kokioms iniciatyvoms papildomai drausti ir (ar) riboti *abortus*, moterims užtikrinti teisę pasirinkti nėštumo nutraukimo metodą, įteisinti medikamentinį nėštumo nutraukimo metodą. (*Matome, kad šis pažadas buvo įgyvendintas*). Kartu žadama keisti *Pagalbinio apvaisinimo įstatymo*

nuostatas, stiprinti nevaisingumo gydymo pirminę grandį, išplėsti galimybės kokybiškai atlikti pagrindinius tyrimus bei galimybė atlikti pradinį gydymą prieš nukreipiant į specializuotus nevaisingumo centrus. Taip pat žadama panaikinti reikalavimą atlikti ir kompensuoti nevaisingumo gydymo procedūras tik susituokusioms poroms, Parengti ir patvirtinti embrionų ir lytinių ląstelių donorystės programą.

Kartu LP žada investuoti į visuomenės reprodukcinės sveikatos švietimą ir mokslo įrodymais grįstą *lytinį švietimą bei lytiškumo ugdymą* mokyklose, steigti jaunimui palankias specializuotas reprodukcinės sveikatos paslaugas.

Kaip jau minėta, lyčių lygybės kontekste žadama siekti *didesnio moterų dalyvavimo politiniame gyvenime*, o tą pasiekti žadama taikant kompleksines poveikio priemones.

LP savo programoje taip pat žada įteisinti partnerystę: užtikrinti de facto šeimos partnerystėje gyvenančių ar norinčių kurti partnerystę žmonių teises, teisėtus lūkesčius ir interesus, Priimti Civilinio kodekso pakeitimo įstatymą, kuriuo būtų sureguliuoti tos pačios ir skirtingų lyčių šeimos partnerystės santykiai, partneriams suteikiamos šeimos narių teisės ir pareigos. Skirtingai nuo socialdemokratų, Laisvės partijos programoje kalbama ne tik apie tos pačios, bet ir apie skirtingų lyčių partnerystę.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Laisvės partijos rinkimų programa yra vienintelė, kuri aprašo arba bent pamini visas iš 12 išskirtų problemų. Ir absoliuti dauguma rinkimų pažadų sutampa su moterų nevyriausybinų organizacijų lūkesčiais. Vienintelė nesutampanti nuostata – prostitucijos legalizavimas.

Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio programa

Žmogaus teisių ir lyčių lygybės problemas LRLS pateikia koncentruotai viename skyriuje „Žmogaus teisės: laisvas ir gerbiamas žmogus“, kuriame nurodo 10 pagrindinių siekių:

1. Žmogaus teises gerbianči visuomenė – nacionalinio saugumo prioritetas.
2. Auginsime pagarbą Žmogaus teisėms ir toleranciją žmonių skirtingumams.
3. Sieksime pažangos užtikrinant lyčių lygybę visose srityse., <...>
7. Įteisinsime lyčiai neutralios *partnerystės teisinius santykius*.
8. Sieksime smurto artimoje aplinkoje realaus sumažėjimo. ...“

Žmogaus teisės ir laisvės aprašomos gana plačiai, žadama nesitaikstyti su visuomenės narių stigmatizacija. Liberalų sąjūdis telks visų valdžios institucijų pastangas, užtikrinant operatyvų ir kokybišką naujų teisėkūros iniciatyvų, susijusių su Europos žmogaus teisių teismo sprendimais, parengimą ir įgyvendinimą.

Lyčių lygybė apibūdinama kaip harmoningos visuomenės pagrindas. Labai svarbu, kad lyčių lygybė – moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimas bei bet kokios diskriminacijos panaikinimas yra laikomi svarbiu visuomenės ekonominės, socialinės raidos veiksniumi. Pripažįstama, kad moterų ir vyrų lygybė yra būtina ekonominės plėtros sąlyga. Teigiama, kad, „sudarius lygias galimybes moterims ir vyrams, gerėja visuomenės gyvenimo kokybė, nes gerėja žmonių ekonominė ir socialinė padėtis. Sudarius galimybę moterims ir vyrams realizuoti savo gebėjimus, valstybė ar savivaldybė veiksmingiau panaudoja turimus žmogiškuosius išteklius“. LRLS yra vienintelė partija, kuri lyčių lygybę parodo kaip įrankį, siekiant sėkmingo šalies ekonominio ir socialinio vystymosi.

Siekdama lyčių lygybės įgyvendinimo tiek viešojo, tiek ir privataus gyvenimo srityse, LRLS žada skatinti priemones, palengvinančias *darbo ir įsipareigojimų šeimai derinimą* – pavyzdžiui, viešųjų ir privačių ikimokyklinio ugdymo įstaigų plėtrą, lanksčius darbo grafikus, nuotolinio darbo galimybes. Žada sudaryti sąlygas šeimai lanksčiai pasirinkti motinystės ir tėvystės atostogų trukmę, tačiau nekalba apie vaiko priežiūros atostogas, nei dalijimąsi jomis. Gali būti, kad čia tik atostogų pavadinimų neatitikimas, todėl laikykime, kad ši problema minima netiesiogiai.

LRLS žada *ratifikuoti Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo*. Be to, žada įgyvendinti Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijas Lietuvai. Matyt, tai pagrįstai laikoma priemonėmis, siekiant *smurto artimoje aplinkoje* realaus sumažėjimo.

Rinkimų programoje taip pat žadama priimti Reprodukcinės sveikatos įstatymą, kad svarbiausi moters *reprodukcinės sveikatos* klausimai nebūtų reguliuojami vien tik Sveikatos apsaugos ministro įsakymais. Čia, aišku, turimas omenyje abortų reguliavimas.

Beje, LRLS yra taip pat vienintelė partija, matanti ryšį tarp lyčių nelygybės ir vyrų trumpesnės gyvenimo trukmės, todėl žada parengti vyrų gyvenimo kokybės gerinimo programą lyčių lygių galimybių kontekste. Ši programa turėtų apimti berniukų emocinio intelekto ugdymą, vyrų sveikatos gerinimą, emocinės paramos ir psichologinės pagalbos prieinamumo didinimą, didesnio vyrų įsitraukimo auklėjant vaikus skatinimą, vyrų vaidmens vaikų priežiūroje po skyrybų didinimą ir kitus

vyrų gyvenimo kokybės gerinimo aspektus. Nors šios problemos moterų organizacijos paprastai neįtraukia į savo darbotvarkę, o mūsų pasirinktos 12 problemų taip pat jos neapėmė, tačiau kalbėdamos apie lyčių lygybės naudą, moterų NVO paprastai turi omenyje ir naudą vyriškajai lyčiai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad LRLS programoje aprašytos septynios iš dvylikos mūsų pasirinktų problemų, viena minima netiesiogiai. Tiesa, kai kurios problemos formuluojamos labai sausai, tačiau aiškiai. Pavyzdžiui partnerystės įstatymo priėmimas minimas tik siekiuose („Įteisinsime lyčiai neutralios partnerystės teisinius santykius“), tačiau aišku, kad skirtingai nuo LS programos, kur žadama įteisinti partnerystę LGBT poroms, LRLS kalba ir apie jas, ir apie skirtingų lyčių poras. Taip pat LRLS programa išsiskiria tuo, kad mato lyčių lygybės naudą visuomenės vystymuisi ir vyrų gyvenimo gerovei.

Lietuvos lenkų rinkimų akcijos - krikščioniškų šeimų sąjungos rinkimų programa

LLRA-KŠS rinkimų programa parašyta visai kitais žodžiais nei iki šiol nagrinėtų programų. Nė viena iš 12 moterims aktualių problemų neaprašoma, dauguma net neminama, kai kur kitais žodžiais išreiškiamos priešingos ir net priešiškos intencijos.

LLRA - KŠS programa orientuota į tradicinę šeimą ir gyvybės apsaugą, todėl suprantama, kad lyčių lygybei ar reprodukciniams teisėms joje vietos nėra. Ji skelbia: „Palaikome tradicinės šeimos, kaip pagrindinės visuomenės ląstelės, vertybes.“ Viena iš svarbiausių vertybių laikoma „gyvybė nuo pradėjimo iki natūralios mirties“, kas suponuoja, kad LLRA_KŠS neatsisako savo idėjos apie nėštumų nutraukimo uždraudimą.

Iš žmogaus teisių LLRA-KŠS akcentuoja tik tautinių mažumų teises, smurto artimoje aplinkoje nemato. Apie moteris kalba kitokiame nei lyčių lygybės kontekste. Tiesa, kalbama apie šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo problemas, tačiau šios problemos adresuojamos tik motinoms. Programoje žadama užtikrinti stabilų darbą jaunoms mamoms, palaikyti teisės aktus, kurių tikslas yra užtikrinti nėščiųjų moterų teisių apsaugą darbovietėje, motinystės atostogų trukmę bei garantuoti joms grįžimą po motinystės atostogų į ankstesnę darbovietę, neleidžiant darbdaviui bet koku būdu jų diskriminuoti. Taip pat žada skatinti lopšelių-darželių statybą, ypačingai tose vietovėse, kuriose trūksta vietų ir susidaro didžiulės eilės patekti į įstaigas. Be to, LLRA-KŠS siūlo inicijuoti kažkokią keistą „valstybės lygio auklėtojų įdarbinimo programą, kuri leistų darbo rinkoje likti vyresnio amžiaus moterims“. Iš kitos pusės, žada įteisinti pataisas, pagal

kurias už kiekvieną pagimdytą vaiką moters pensinis amžius būtų trumpinamas vieneriais metais (*paryškinta programoje, matyt, tai labai svarbus teiginys*). Tai – grynai populistinis teiginys, turintis omenyje, kad didelė dalis pensininkų skursta ir stengiasi išsilaikyti darbo rinkoje.

Programoje taip pat galima rasti netiesioginį pasisakymą prieš partnerystės įstatymo priėmimą: „Neleisime peržiūrėti santuokos kaip moters ir vyro sąjungos apibūdinimo“, taip pat ir prieš lyčių lygybę: „... neleisime Lietuvos mokyklose propaguoti *gender* ideologijos“. „Gender ideologija“ yra antifeministų išgalvotas dalykas, mokslinėje literatūroje tokios ideologijos nėra, todėl programos kryptis lyčių lygybės atžvilgiu aiškiai priešiška.

Apibendrinant galima pasakyti, kad LLRA-KŠS programoje aprašyti tik vienos iš dvylikos problemų – šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo – sprendimo būdai. Tiesa, jie siūlomi vienpusiškai, priskiriant šią problemą vien motinoms. Prieš tris problemas pasisakoma netiesiogiai priešiška: prieš reprodukcinę teisę, lyčių lygybę ir partnerystės įstatymo priėmimą.

Lietuvos socialdemokratų darbo partijos programa

LSDDP savo programoje deklaravo siekį kurti Gerovės Lietuvą – skandinaviškojo modelio gerovės valstybę visiems. Tačiau lyčių lygybės aspektu skandinaviškuoju gerovės modeliu programoje net nekvepia. Nėra tokių žodžių kaip „lyčių lygybė“, o žodis „moteris“ pavartojamas vieną kartą, bet net 34 kartus kartojamas žodis „šeima“. Žinoma, kontekstas nėra toks reakcingas, kaip LLRA-KŠS, tačiau orientacija tikrai ne moderni ir ne skandinaviška.

Deklaruodama *žmogaus teises* kaip Konstitucinį principą, LSDDP apgailestauja, kad Lietuvoje valdžios institucijos ir nevyriausybinės organizacijos rūpinasi tik labai siaurais žmogaus teisių aspektais, kurie visiškai negarantuoja socialinio teisingumo. LSDDP žada siekti suaktualinti ir įgyvendinti žmogaus teises į orų gyvenimą, į darbą ir kūrybą, į mokslą, į socialinį aprūpinimą ir pan., jas susieti su pareigų Tautai ir Tėvynei vykdymu. Kitaip sakant, žmogaus teises LSDDP žada garantuoti ne visiems, asmuo žmogaus teises turi nusipelnyti: „žmogus, nedalyvaujantis pagal galimybes gerovės kūrime, neturi teisės reikalauti visuomenės dėmesio ir paramos sau“.

Apie smurtą artimoje aplinkoje programoje kalbama labai sausai: pažymima, kad valstybės sukurta kovos su smurtu artimoje aplinkoje sistema yra rezultatyvi ir žadama gerinti valstybės institucijų tarpusavio veiksmų derinimą, plėsti prevencines informacines programas. Tačiau ratifikuoti ET konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo

nežadama. Apie prekybą žmonėmis nekalbama, o *prostitucija* minima tik kalbant apie prevencines programas, kad vaikai ir jaunimas nebūtų įtraukiami į narkomaniją, prostituciją, nusikaltimus.

Nekalbama apie reprodukcinę sveikatą ar teises, apie partnerystės įstatymo priėmimą taip pat. Apie šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo problemas LSDDP programoje nėra nieko, apie vaiko priežiūros atostogų dalijimąsi taip pat. Nėra kalbos apie didesnę moterų dalyvavimą politikoje nei apie lytinį ugdymą švietimo įstaigose.

Vienintelį dalyką LSDDP žada moterims - būsimoms motinoms – padidinti kai kurias išmokas: „Besilaukiančioms moterims, neturinčioms socialinio draudimo stažo, vienkartinė motinystės išmoka padidinta nuo 76 eurų iki 250,77 euro, o užtikrinant valstybės paramą laikinai prižiūrintiems vaikus asmenims, nustačius apsaugos poreikį vaikui, mokama 234 eurų išmoka per mėnesį“.

Apibendrinant galima pasakyti, kad LSDDP savo rinkimų į Seimą 2020 m. programoje nežada išspręsti nė vienos iš moterims aktualių 12 problemų. Labai neįsipareigojančiai kalba apie kovą su smurtu artimoje aplinkoje ir prostituciją, o apie žmogaus teises - labai keistai. Pamišta, kad žmogaus teisės yra universalios, ir žada ginti teises tik tų, kurie nusipelno.

Tautos ir teisingumo sąjungos (CP-T) rinkimų programa

Centristų ir tautininkų programoje taip pat nėra išsireiškimo „lyčių lygybė“ ar žodžio „moteris“, bet šeima minima 12 kartų. Jau vien tas rodo tradicinę programos kryptį. Tačiau tikruosius tikslus parodo teiginiai: „Siekime įstatymais užkirsti kelią lytinių iškrypimų ir genderizmo propagandai. Kartu gyvenančių asmenų teises ir poreikius užtikrina Civilinis kodeksas, ir nereikia jokio papildomo vadinamųjų „partnerysčių“ įteisinimo. Čia aiškiai pasisakoma prieš lyčių lygybę ir partnerystės įstatymo priėmimą. CP-T programoje neminimos nė viena iš likusių dešimties moterims rūpimų problemų.

Nacionalinio susivienijimo programa

Penkiolikoje programos punktų aiškiai išreiškiama antifeministinė ir priešiška žmogaus teisėms pozicija:

„<...> 2. Konstituciškai įtvirtinta prigimtine šeimos tarp vyro ir moters samprata

3. Nutrauktas visų rūšių LGBT propagandos finansavimas

<...> 5. Stambulo konvencija atmesta, nes lytis Lietuvoje nekeičiama. Norintiems keisti lytį – psichologo paslaugos.

<...> 10. Naikinti išlaikytinių mentalitetą ir mažinti išmokas pagalbos neieškantiems alkoholikams, nuolatiniais bedarbiais bei vaikų tėvų nežinančioms daugiavaikėms mamoms.

Dešimtas punktas ne tik nesuderinamas su žmogaus teisėmis, bet ir išreiškia niekinamą požiūrį į moteris. Žmogaus teisėms taip pat prieštarauja 9 punktas, skelbiantis, kad visose valstybinėse mokyklose ugdymas vyksta tik lietuvių kalba, bei 15 punktas, išreiškiantis principą, kad „darbo vietos lietuviams o ne imigrantams“.

Su mūsų pasirinktomis problemomis susijęs skyrius „Telkianti šeimos politika“, tačiau nei jame, nei penkiolikoje punktų nėra apie žmogaus teises, smurtą artimoje aplinkoje, prekybą žmonėmis ar prostituciją. Sąvoka „lyčių lygybė“ nevertinama, o žodis „moteris“ pavartotas tik 5 kartus, iš jų 4 kartus akcentuojant, kad šeima tik tarp vyro ir moters, o vieną – tiesiog įvardijant gimstamumo rodiklį – kiek vaikų tenka vienai moteriai. Programoje taip at nieko nėra apie vienodą užmokestį moterims ir vyrams, nei apie didesnę moterų dalyvavimą politikoje, nei apie reprodukcinę sveikatą ar teises, nei apie lytinį ugdymą.

Apie šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimą programoje kalbama gana daug, bet iš kitos pusės, nei tikėtusi moterų organizacijos: „valstybės prioritetas privalo būti ne kuo greičiau motinoms grįžti į darbo rinką, o sudaryti kuo palankesnes sąlygas vaikams auginti šeimoje“. NS norėtų, kad motinos augintų vaikus namuose iki 7 metų ir tam žada visokias paskatas.

Apie vaiko priežiūros atostogų pasidalijimą tarp tėvų kalbama, tik priešišškai: „Priešintis privalomam tėvystės / motinystės atostogų trukmės padalijimui tarp tėvo ir motinos“. Taip pat kelis kartus kartojama apie išsigalvoto „genderizmo“ atmetimą, kas rodo NS stovinčią tvirtose antifeministinėse pozicijose.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Nacionalinio susivienijimo rinkimų programa rodo jį stovint tvirtiausiose iš visų partijų antifeministinėse pozicijose. Joje jis kalba apie 6 iš moterims rūpimų 12 problemų, ir apie visas kalba antifeministiškai ar priešišškai žmogaus teisėms.

DISKUSIJA

Lietuvos politinių partijų programos lyčių lygybės aspektu nagrinėjamos jau trečią kartą. Pirmą kartą buvo nagrinėta taip pat 10 politinių partijų rinkimų į Seimą 1996 m. programos (Purvanekienė, 1998). Įdomu tas, kad 1996 m. nė vienoje rinkimų programoje nebuvo reiškiamos antifeministinės nuostatos. Negalima pasakyti, kad programos buvo feministinės, bet atviro priešiško lyčių lygybei nedemonstravo. Tuomet mes partijas suskirstėme į tris grupes. Viena grupė - partijos, kurios nepateikia aiškaus požiūrio į moterų, lyčių lygybės ir lygių galimybių klausimus. Šiai grupei tuomet priskyrėme Tėvynės sąjungą (Lietuvos konservatorius), Lietuvos liberalų sąjūdį, Lietuvos ūkio partiją ir Lietuvos valstiečių partiją. Matome, kad per 24 metus Tėvynės sąjunga pakeitė pavadinimą, bet pozicijos ne – tiek tuomet, tiek dabar aiškiai neišreiškia savo pozicijos. Lietuvos liberalų sąjūdis gerokai progresavo į palankią lyčių lygybei bei lygioms galimybėms pusę. Lietuvos ūkio partijos politiniame žemėlapyje neliko, o Lietuvos valstiečių partija, pasikeitusi į Lietuvos valstiečių ir žaliųjų partiją iš požiūrio nedemonstravimo pakeitė poziciją į formalų lyčių lygybės ir lygių galimybių rėmimą maždaug tiek, kokių rodiklių ataskaitose reikalauja Europos Sąjunga. Antrai grupei 1998 m. priskyrėme partijas, kurios skiria daug dėmesio šeimos klausimams, priskirdamos moteris šeimos sferai. Be abejonės, jos laikėsi tradicinių nuostatų lyčių atžvilgiu, tačiau nedemonstravo priešiško lyčių lygybei. Tai buvo krikščionių demokratų partija, kuri įsiliejo į Tėvynės sąjungą ir Lietuvos tautininkų sąjungą. Ši partija per tuos 24 m. lyčių požiūriu tapo reakcinga ir 2020 m. rinkimuose susijungusi su Centro partija, matyt, nulėmė šios Tautos ir teisingumo sąjungos antifeministines pažiūras. Juo labiau, kad 1998 m. Lietuvos centro sąjunga kartu su Lietuvos demokratine darbo partija, Lietuvos moterų partija ir Lietuvos socialdemokratų partija buvo priskirtos trečiajai grupei, kuri aiškiai išreiškė savo poziciją moterų ir lyčių lygybės bei lygių galimybių klausimais. 1996 m. Centro sąjungos rinkimų programa buvo viena iš dviejų nuosekliausių rinkimų programų lyčių lygybės aspektu. Tuo metu antra nuosekliausiai reiškusi poziciją buvo Lietuvos demokratinė darbo partija, kuri vėliau susijungė su Lietuvos socialdemokratų partija. Daugiausiai moterų, lyčių lygybės bei lygių galimybių klausimais buvo rašoma Lietuvos socialdemokratų partijos ir Lietuvos moterų partijos programose, tačiau abiejų šių partijų programos buvo nenuoseklios: kai kurios dalys buvo parašytos pagal pažangiausius standartus, o kai kurios – konservatyviai. Matyt, tuo metu partijose nebuvo

vieningos nuomonės tais klausimais. LSDP savo nuostatas išsigrynino, o Moterų partija daugiau nebeegzistuoja.

Antrą kartą politinių partijų rinkimų programos buvo nagrinėtos prieš 2012 m. rinkimus į Seimą (Partijų programų..., 2012). Buvo nagrinėtos 18 partijų programos, skiriant vertinimo balus už Lietuvos moterų lobistinės organizacijos partijoms pasiūlytą problemų įtraukimą į rinkimų programas bei moterų dalyvavimą partijų sąrašuose. Tik 10 partijų iš 18 gavo balus už moterų klausimus programose. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 2012 m. nei viena politinė partija neintegravo moterų ir/ar lyčių lygių galimybių problemų į visas visuomenės gyvenimo sritis. Taip pat nei vienos partijos programoje nebuvo skyriaus, skirto moterų ir/ar lyčių lygių galimybių problemoms spęsti. Tik kelių partijų programose buvo vartojami tokie žodžiai: moteris, vyras, motina, tėvas, motinystė, tėvystė, vaikas, mergina, mergaitė, berniukas, lytis. Pagal vertinimo balus už palankumą moterims ir lyčių lygybės klausimams partijos buvo išrikiuotos taip: Lietuvos socialdemokratų partija – 38 balai, Darbo partija – 25 balai, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga – 24 balai, Respublikonų partija – 21 balas, Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai ir Lietuvos lenkų rinkimų akcija – 17 balų, ir t.t. Tendencijos panašios, kaip ir 2020 m., kai LSDP išlieka vienoje iš aukščiausių pozicijų, bet kartu į lyderius išsiveržia Lietuvos liberalų sąjūdis ir naujais susikūrusi Laisvės partija.

IŠVADOS

Savo rinkimų į Seimą 2020 m. programose partijos labai skirtingai nušviečia moterų organizacijoms rūpimas 12 problemų (žr. lentelę priede):

- Žmogaus teisių užtikrinimas – apie jas kalba 6 partijos, jas užtikrinti žada DP, LSDP, LP ir LRLS. LSDDP žada jas užtikrinti tik tiems asmenims, kurie nusipelno, o NS pasisako priešišškai.
- Smurtas artimoje aplinkoje – pasisako 6 partijos, LSDP ir LP plačiai aprašo priemones smurtui artimoje aplinkoje naikinti, o LVŽS, DP, LRLS ir LSDDP tik žada su juo kovoti.
- Kova su prekyba žmonėmis ir prostitucijos teisinio reguliavimo keitimas – pasisako 2 partijos –LSDP ir LP, tik LP pasisako už prostitucijos legalizavimą, kas priešinga moterų NVO lūkesčiams. DP ir LSDDP tik mini šias problemas.
- Vienodas atlyginimas už vienodą darbą moterims ir vyrams. Nors ši problema svarbi rinkėjams (užima 3-4 vietą pagal svarbą), tačiau ją paliečia tik 4 partijos, plačiau aprašo LP, pamini LVŽS, o DP ir LSDP apie ją kalba netiesiogiai.
- Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimas – šios problemos sprendimas partijoms atrodo vienas iš dviejų svarbiausių mūsų įvardytų problemų: jis svarbus 7 partijoms ir 1 pasisako priešišškai (NS). Tik 2 partijos jos nemini (LSDDP ir CP-T).
- Lyčių lygybė – vienodos galimybės moterims ir vyrams visose gyvenimo srityse – antroji iš dažniausiai partijų žadamų spręsti problemų. 8 partijos ją žada spręsti, 5 iš jų – skatinti lyčių lygybę (LVŽS, DP, LSDP, LP ir LRLS), o 3 - kovoti prieš ją (LLRA-KŠS, CT-P ir NS).
- Europos tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo ratifikavimas Seime. Pasisako 4 partijos. 3 (LSDP, LP ir LRLS) žada ratifikuoti, o NS reikalauja nuo jos atsijungti.
- Vaiko priežiūros dalijimasis tarp tėvų – pasisako 5 partijos: LSDP ir LP aiškiai žada jį skatinti, DP – mini, LRLS užsimena netiesiogiai, o NS pasisako kategoriškai prieš.

- Reprodukcinė sveikata – abortų klausimas, pagalbinis apvaisinimas. Pasisako 4 partijos. 3 iš jų (LSDP, LP ir LRLS) žada jomis rūpintis, priimti įstatymus, o viena pasisako prieš – LLRA-KŠS.
- Lytinis ugdymas švietimo įstaigose – rečiausiai minima problema, jos sprendimus siūlo tik 2 partijos – LSDP ir LP.
- Didesnis moterų dalyvavimas politikoje – problema mažiau dominanti rinkėjus. Ją žada spręsti LP, mini DP, netiesiogiai užsimena ir LSDP.
- Partnerystės įstatymo priėmimas – nors klausimas rinkėjus domina mažiausiai, tačiau apie jį kalbama net 6 partijų programose. Jį priimti žada LSDP, LP ir LRLS, o jam priešintis žada LLRA-KŠS, CP-T ir NS.
- Per 24 m. dauguma partijų savo rinkimų programose išgrynino savo pozicijas moterų, lyčių lygybės bei lygių galimybių klausimais – atsirado aiškiai palankiai šias problemas norinčių išspręsti partijų ir atsirado aiškiai formuluojančių priešiškus lyčių lygybei partijų.
- Pagal pažadus spręsti moterims aktualias problemas, 10 daugiausiai balsų daugiamandatėje apygardoje gavusias partijas galima suskirstyti į 4 grupes:
 - 1) Palankiausiai lyčių lygybės atžvilgiu nusiteikusias, daugiausiai šioje srityje žadančias – 3 – LSDP, LP ir LRLS.
 - 2) Formaliai deklaruojančias lyčių lygybę – 2 – LVŽS ir DP.
 - 3) Nerodančios lyčių lygybei dėmesio – 2 – TS-LKD ir LSDDP.
 - 4) Priešiškos lyčių lygybei – LLRA-KŠS, CP-T ir NS.
- Pagal šiuos požymius rinkėjai galėtų rinktis, į kurių partijų programas labiau gilintis, renkantis partiją, už kurią balsuos.

Kaip ir prieš 24m., galima daryti prielaidą, kad 2020 m. nuostatos lyčių lygybės atžvilgiu partijų rinkimų programose turėjo nedaug įtakos rinkėjų balsavimo pasirinkimams.

REKOMENDACIJOS

Politinėms partijoms:

- Rinktis prioritetus partijų rinkiminėms programoms pagal tyrimų duomenis apie tai, kokie klausimai rinkėjams svarbūs, o ne pagal savo asmeninę ar artimo rato pažįstamų nuomonę.
- Atkreipti dėmesį į tai, kad pagal tyrimus problemos susijusios su žmogaus teisėmis bei lyčių lygybe yra svarbios daugumai rinkėjų, todėl rinkimų programose reikia išreikšti poziciją jų atžvilgiu.

Rinkėjams:

- Siūloma išanalizuoti rinkimų trumpąsias programas, pagal jas nustatyti partijų prioritetus, o tuomet pasigilinti į ilgąsias programas tų partijų, kurių pozicija svarbiais klausimais sutampa su jūsų požiūriu,
- Rinkėjams, kuriems rūpi lyčių lygybės ar žmogaus teisių klausimai, siūloma atkreipti dėmesį į moterų nevyriausybinėms organizacijoms rekomendacijas ir pasidomėti šio tyrimo išvadomis.

Moterų NVO:

- Prieš rinkimus 2024 m. informuoti rinkėjus, o ypač moteris, apie partijų nuostatas su lyčių lygybe susijusias problemas ir agituoti balsuoti už tas partijas, kurios palankiausiai nusinešusios spręsti šias problemas.
- Pakartoti 2012 m. Lietuvos moterų lobistinės organizacijos akciją, prieš rinkimus pateikiant partijoms moterims rūpimų problemų sąrašą.

LITERATŪRA

Gender Equality Index. 2023. - <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/LT>

Jurėnienė V., Purvaneckienė G. Lietuvos modernios visuomenės (ne)modernėjimas : vertybių kaita lyčių lygybės aspektu./ Monografija. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2023.

Partijų programų įvertinimai atsižvelgiant į lyčių lygybės nuostatų užtikrinimą: Apibendrinimas. – Vilnius, Moterų informacijos centras, 2012. <https://lygus.lt/wp-content/uploads/2023/09/2012-Apibendrinimas-partiju-programu-tyrimas.doc.pdf>

Purvaneckienė G. Moterų ir lyčių lygybės klausimai Lietuvos politinių partijų rinkimų į Seimą programose. – Moterys ir rinkimai. – Vilnius: Moterų informacijos centras, 1998.

Naudojantis šiais duomenimis, būtina pateikti nuorodą:

Tyrimą atliko Vilniaus dr. Giedrė Purvaneckienė, įgyvendinant Lietuvos moterų lobistinės organizacijos koordinuojamą projektą. „Politinis moterų dalyvavimas pažangai: nuo analizės iki veiksmo“. Projektą remia LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Projektas finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis.

PRIEDAS

Motėms rūpimų problemų paminėjimo laipsnis politinių partijų rinkimų į Seimą 2020 m. programose

Partija	ŽT	SAA	PŽ, P	VA	ŠDJ	LL	ET K	VPD	RS	LU	DMP	PJ
TS-LKD	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
LVŽS	-	v	-	v	+	+	-	-	-	-	v	-
DP	+	v	v	Netiesiog.	+	+	-	v	-	-	-	-
LSDP	+	+	+	Netiesiog.	+	+	+	+	+	+	Netiesiog.	+
LP	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
LRLS	+	v	-	-	+	+	+	Netiesiog.	+	-	-	+
LLRA-KŠS	-	-	-	-	+	PRIEŠ	-	-	PRIEŠ	-	-	PRIEŠ
LSDDP	v (?)	v	v	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CP-T	-	-	-	-	-	PRIEŠ	-	-	-	-	-	PRIEŠ
NS	PRIEŠ	-	-	-	PRIEŠ	PRIEŠ	PRIEŠ	PRIEŠ	-	-	-	PRIEŠ
Bent mini	6	6	4	4	8	8	4	5	4	2	3	6

6 lentelė.

POLITINIS MOTERŲ
DALYVAVIMAS PAŽANGAI:
NUO ANALIZĖS IKI VEIKSMO

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

Projektą finansuoja Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Projekto koordinatorius:

LIETUVOS MOTERŲ
LOBISTINĖ ORGANIZACIJA

Projekto partneriai:

MOTERS UŽIMTUMO
INFORMACIJOS CENTRAS

KLAIPĖDOS SOCIALINĖS
IR PSICHOLOGINĖS
PAGALBOS CENTRAS

LYGIŲ
GALIMYBIŲ
PLĖTROS
CENTRAS

MOTERŲ
INFORMACIJOS
CENTRAS

